

Broedvogels van Boswachterij De Pan in 2013

de Boer V.

Sovon-rapport 2013/42
SBB-projectcode 3687

Broedvogels van Boswachterij De Pan in 2013

Vincent de Boer

Sovon-rapport 2013/42
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer
Projectcode-SBB: 3687

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2013

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer Regio Zuid

Illustratie omslag: V. de Boer (landschapsfoto) en Koos Dansen (Wielewaal en Grote Bonte Specht).

Wijze van citeren: De Boer, V. 2013. Broedvogels van Boswachterij De Pan in 2013. S-rapport 2013/42. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Gebiedsbeschrijving	7
3. Werkwijze en omstandigheden in 2013	9
3.1. Veldwerk	9
3.2. Interpretatie	9
3.3. Weersomstandigheden	9
3.4. Overige omstandigheden	10
3.5. Foutenmarges	10
4. Resultaten	11
4.1. Soorten en aantallen	11
4.2. Vergelijking met voorgaande jaren	11
4.3. Soortbesprekingen	12
5. Evaluatie	15
Literatuur	16
Bijlagen	
Bijlage 1. Interpretatiecriteria	
Bijlage 2. Soortkaarten kartering 2013	
Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends	

Samenvatting

In het voorjaar van 2013 werd Boswachterij De Pan (376,7 ha) gelegen in provincie Noord-Brabant gekarteerd op broedvogels. Er werden vijf bezoeken gebracht en een totaal van 8,4 minuten per hectare besteed aan veldwerk. Er zijn 63 vogelsoorten aangetroffen, waarvan elf op de Rode Lijst staan van bedreigde en kwetsbare soorten (Van Beusekom *et al.* 2005).

Ten opzichte van 2001 lijken acht soorten de boswachterij de rug toegekeerd te hebben, namelijk: Torenavalk, Kwartel, Meerkoet, IJsvogel, Veldleu-

werik, Boerenwaluw, Zwarte Roodstaart en Kauw. Drie soorten vestigden zich ten opzichte van 2001, te weten Middelste Bonte specht, Kortsnavelboomkruiper en Appelvink.

Soorten van oud loofbos lieten een toename zien ten opzichte van 2001, een logisch gevolg van het ouder worden van het bos. Door het ouder worden van het bos en dichtgroeien van kapvlaktes namen soorten van bosranden, zoals Boompieper en Gekraagde Roodstaart, af.

1. Inleiding

Voor de evaluatie van het beheer in natuurgebieden laat Staatsbosbeheer jaarlijks een deel van haar gebieden inventariseren. In het voorjaar van 2013 is Boswachterij De Pan (376,7 hectare) geïnvventariseerd op broedvogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland voerde de inventarisatie uit als onderdeel van het consortium De Vlinderstichting, Sovon & EIS

voor Staatsbosbeheer Nederland. Het veldwerk werd gedaan door Vincent de Boer en Joost van Bruggen. Contactpersonen bij Staatsbosbeheer waren Michel Nieuwelink en Jap Smits. Voor hulp in het veld en/of bij totstandkoming van dit rapport danken wij Gerard Troost en Dries Oomen (Sovon).

2. Gebiedsbeschrijving

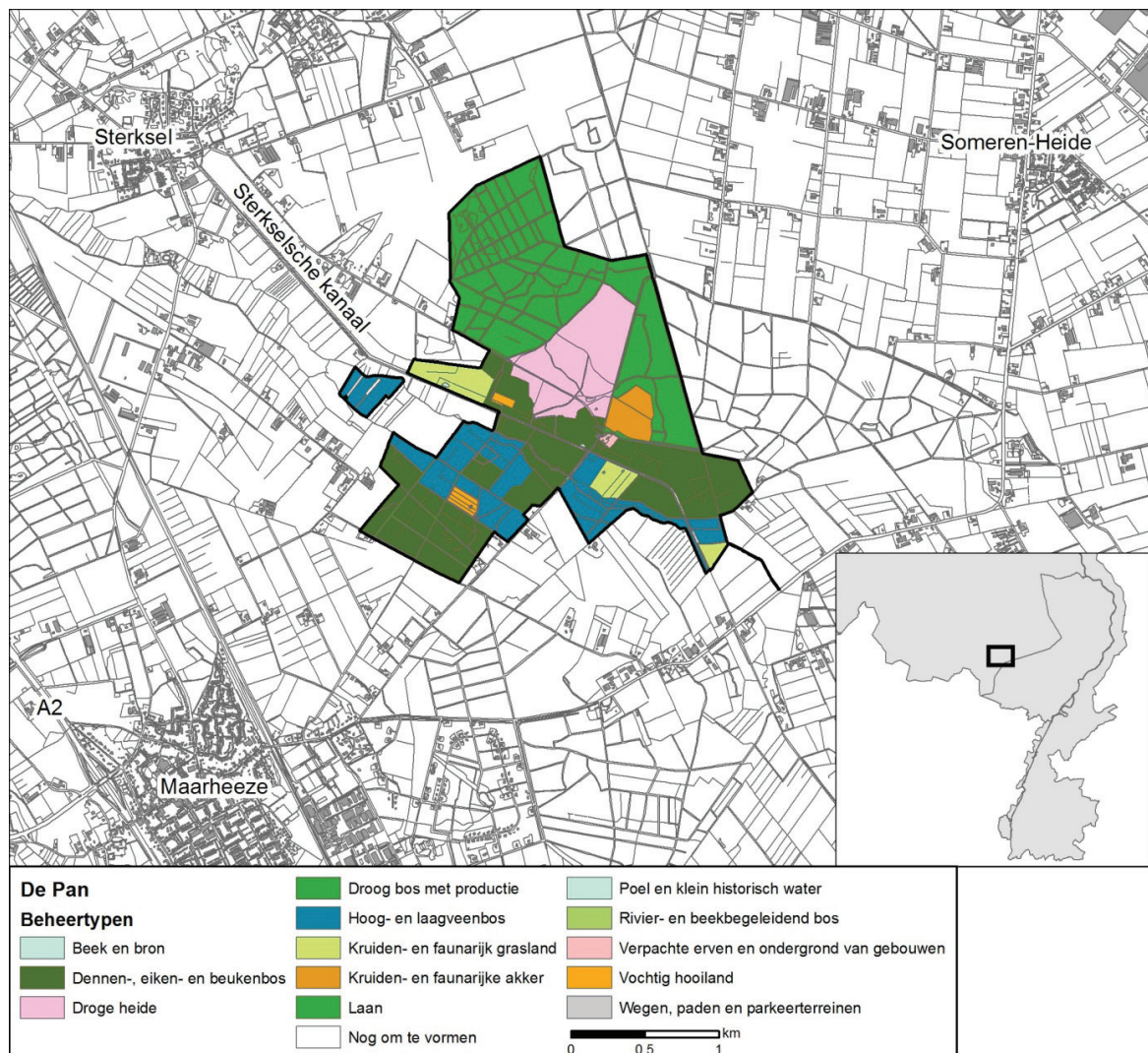
Boswachterij De Pan ligt in het zuidoosten van Noord-Brabant, in de gemeenten Maarheeze en Someren. De Pan ligt ongeveer 4,5 kilometer ten zuidwesten van de plaats Someren.

Het 'object' kan worden onderverdeeld in de deelcomplexen De Vrolijke Jager, De Sterkselsche Aa en het voormalig landgoed De Pan. Het object wordt doorsneden door de Sterkselse Aa en het Sterkselsch Kanaal.

De totale onderzochte oppervlakte van de boswachterij is 376,7 ha. In figuur 1 is de ligging van de boswachterij in de omgeving weergegeven.

De boswachterij kan omschreven worden als een ontginningsboswachterij met landgoedkenmerken. Vanaf 1900 zijn in een groot gedeelte van het gebied ten noorden van de Pandijk grootschalig grove den-

nenbossen aangelegd. In de dertiger jaren werden de bebossingen voortgezet. In de oorlogsjaren heeft echter op grote schaal kaalkap plaatsgevonden, met name in het noordelijke deel. In dit deel komen dan ook vrijwel geen oude opstanden voor. De boswachterij heeft in het verleden ook een belangrijke landschappelijke doelstelling gehad. Door het creëren van diversiteit in de bossen, het maken van lanen en de handhaving van het heideterrein is aan deze doelstelling invulling gegeven. De omgeving van de Sterkselse Aa is bijzonder te noemen. Een restant van de vroegere beekbegeleidende moerasbossen komt hier voor in de vorm van elzenbroekbos. Centraal in het gebied ligt al sinds circa 1840 een bewoonde hoeve. De locatie van de Hoef aan de Pan en de hoeve zelf hebben een cultuurhistorische betekenis.

Figuur 1. Bodemgebruik in het onderzoeksgebied en ligging (inzet).

Tabel 1. Bodemgebruik in het onderzoeksgebied.

Beheertype	Omschrijving	Aantal hectare
L01.01	Poel en klein historisch water	0,22
L01.07	Laan	4,83
N00.01	Nog om te vormen	0,25
N03.01	Beek en bron	0,96
N07.01	Droge heide	43,98
N10.02	Vochtig hooiland	3,34
N12.02	Kruiden- en faunarijk grasland	16,33
N12.05	Kruiden- en faunarijke akker	8,97
N14.01	Rivier- en beekbegeleidend bos	0,06
N14.02	Hoog- en laagveenbos	56,36
N15.02	Dennen-, eiken- en beukenbos	107,59
N16.01	Droog bos met productie	132,83
N99.03	Wegen, paden en parkeerterreinen	0,13
N99_EP	Verpachte erven en ondergrond van gebouwen	0,83
	Totaal	376,66

In het centrale deel van de boswachterij ligt een heideveld met een oppervlakte van ruim 46 ha. Het merendeel van de heide is matig vergrast met vooral Pijpestrootje. De heide kan omschreven worden als een overgang tussen vochtige en droge heide. In 1992 waren grote delen van de heide met opslag dichtgegroeid, maar verwijdering van opslag, plaggen en schapenbeweiding hebben de heide weer open gemaakt. Het heideveld wordt begraasd met een kudde van zo'n 60 schapen.

Het aanwezige grasland en akkerareaal heeft een oppervlakte van 29,5 ha. De graslanden kunnen omschreven worden als vochtig schraalland, dat extensief beheerd wordt. Op de akkers wordt graan geteeld.

Het recreatief gebruik van het gebied is vrij beperkt, ondanks de aanwezigheid van wandelroutes en fietspaden. Vanaf de Panhoeve richting Someren loopt een verhard fietspad. Langs de Panweg, centraal in de boswachterij, ligt een parkeerplaats met infopaneel. Deze parkeerplaats is het startpunt voor een tweetal gemarkeerde wandelroutes. Ook loopt er een fietsroute door het gebied.

3. Werkwijze en omstandigheden in 2013

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in terreinen van Staatsbosbeheer zijn de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogelsoorten
- aantalsontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels

3.1. Veldwerk

In grote lijnen is de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Van Dijk & Boele (2011). Bij de kartering lag de nadruk op de soorten van de SNL-lijst, plus aanvullende soorten van BMP-B. Op verzoek van de opdrachtgever zijn daarnaast alle overige broedvogels genoteerd. Nachtrondes zijn niet uitgevoerd.

Er werden vijf integrale inventarisatieronden uitgevoerd in de periode 3 april-21 juni (Tabel 2). In totaal is 52 uur en 55 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 8,4 minuten per hectare. Tijdens het veldwerk werd regelmatig gebruik gemaakt van een vouwfiets.

De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot het begin van de middag. De af te leggen route werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltsende vogels. In geval van zeldzame soorten en soorten met grote, overlappende territoria of leefgebieden, werd geprobeerd een zo hoog mogelijke (nestindicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om te voorkomen dat niet-broedvogels werden meegeteld en om over- of ondertelling van moeilijk karteerbare soorten te voorkomen. Tijdens de inventarisatie lag de focus op het verzamelen van

Tabel 2. Tijdsinvestering in 2013. (JB= Joost van Bruggen, VB= Vincent de Boer).

Datum	Starttijd	Eindtijd	Teller
3-4	7:20	14:00	JB/VB
24-4	5:35	11:45	JB/VB
7-5	10:25	14:00	VB
10-5	5:00	12:45	VB
28-5	4:10	10:00	JB/VB
21-6	6:10	11:05	VB

uitsluitende waarnemingen, d.w.z. waarnemingen van tegelijkertijd zingende of baltsende individuen. Op 28 mei is extra vroeg gestart om, met succes, de Nachtzwaluwen op het centrale heideveld in kaart te brengen.

3.2. Interpretatie

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van broedcode, ingetekend op veldkaarten. Later werden deze gedigitaliseerd en ingevoerd in het autoclusterprogramma van Sovon. Clustering van waarnemingen tot territoria gebeurde op basis van de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011), maar met een lichte aanpassing vanwege het geringe aantal bezoeken (5 i.p.v. 8). Exacte clustercriteria zijn terug te vinden in bijlage 1. Nestvondsten of nestindicatieve waarnemingen telden in alle gevallen mee. De stippen op de verspreidingskaarten zijn de locaties van waarnemingen met de hoogste broedcode of anders de laatste meetellende waarneming binnen de geïnterpreteerde territoria.

3.3. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2013 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat.

Het jaar 2013 kende de koudste lente in ruim 40 jaar. Het broedseizoen startte dan ook uitzonderlijk laat. Op 13 maart kwam het op veel plaatsen in ons land nog tot strenge vorst (minimumtemperatuur tussen -10,0 en -15,0 °C). De lente diende zich pas aan rond het midden van april. Op de 14e werd in De Bilt voor het eerst na de winter de grens van 20,0 °C bereikt ('warme dag'). Ook mei was een koele maand. Met gemiddeld over het land 129 mm neerslag tegen 172 mm normaal, was de lente droog. Maart en april waren droge maanden, mei was vrij nat. De maand juni was vrij koel en behoorlijk wisselvallig (bron: KNMI).

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2012).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Duur neerslag	
	2013	Ref	2013	Ref	2013	Ref
Maart	2,5	6,2	4,0	4,1	1,7	2,0
April	8,1	9,3	6,1	5,8	1,0	1,4
Mei	11,5	13,2	5,4	6,7	2,3	1,5
Juni	15,3	15,7	5,9	6,5	1,3	1,5

3.4. Overige omstandigheden

De winter van 2013 was volgens de maatstaven van het KNMI vrij koud. Voor de meeste boomsoorten (zomereik, beuk en alle naaldbomen) was 2012 geen mastjaar. Veld- en Bosmuizen waren vrijwel overal schaars. De lente liet lang op zich wachten en vanwege het koude en schrale weer kwam de groei van vegetatie en bladzetting bij bomen in 2013 laat op gang. Waarschijnlijk hierdoor begonnen veel standvogels en korte-afstandstrekkingers laat met eileg. Insecten bleven in de loop van het voorjaar en gedurende de zomer schaars (gemeten naar de geringe overlast door steekmuggen, weinig insectenresten op voorruiters van auto en nagenoeg ontbreken van zichtbare vraat door spanrupsen in eiken).

3.5. Foutenmarges

We hadden de indruk dat het koude en droge weer op veel ochtenden een drukkende invloed had op de zangactiviteit van de broedvogels. Het is daardoor mogelijk dat van sommige soorten de aantallen zijn onderschat.

De gehanteerde bezoekfrequentie is afgestemd op het karteren van een selectie van minder algemene soorten. Doordat niet het hele onderzoeksgebied gedurende iedere ronde tussen een uur voor- en twee uur na zonsopgang werd geteld en slechts vijf in plaats van acht bezoeken zijn gebracht, zullen vooral territoria van algemene soorten met een exclusieve ochtendzangpiek (Merel, Zanglijster) zijn gemist. Ook soorten die lokaal een zeer hoge dichtheid kunnen bereiken, zullen waarschijnlijk zijn onderschat. De aantallen en verspreiding van nachtvogels is niet conform de werkelijkheid vanwege het ontbreken van gerichte nacht- en schemerbezoeken.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden 1.432 territoria van 63 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied (tabel 4). In totaal werden elf Rode Lijst-soorten (Van Beusekom *et al.* 2005) vastgesteld, te weten: Wintertaling, Zomertortel, Koekoek, Nachtzwaluw, Groene Specht, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Kortsnavelboomkruiper, Wielewaal, Huismus en Kneu.

4.2. Vergelijking met voorgaande jaren

In 2001 werd het gebied geïnventariseerd door Sovon (Deuzeman 2001). De gehanteerde werkwijze was in hoofdlijnen overeenkomstig met de kartering van 2013. In beide jaren werd hetzelfde gebied onderzocht. Het ontbreken van speciale bezoeken voor nachtactieve soorten is het belangrijkste verschil tussen beide karteringen.

Tabel 4. Aantallen en dichtheden van broedvogels in Boswachterij de Pan in 2013. De Rode lijststatus (Van Beusekom *et al.* 2005) is opgenomen in de kolom RL (Kw=Kwetsbaar, Ge=Gevoelig).

Soort	Aantal	n/100 ha	RL	snl	Soort	Aantal	n/100 ha	RL	snl
Wintertaling	1	0,3	Kw	x	Tuinfluitier	7	1,9		
Wilde Eend	5	1,3			Zwartkop	83	22,0		
Soepeend	1	0,3			Fluiter	5	1,3		x
Havik	2	0,5			Tjiftjaf	72	19,1		
Sperwer	1	0,3			Fitis	52	13,8		
Buizerd	1	0,3			Goudhaan	73	19,4		
Fazant	1	0,3			Vuurgoudhaan	10	2,7		x
Houtsnip	2	0,5			Grauwe Vliegenvanger	7	1,9	Ge	x
Holenduif	5	1,3			Bonte Vliegenvanger	10	2,7		
Houtduif	68	18,1			Staartmees	11	2,9		
Turkse Tortel	1	0,3			Matkop	14	3,7	Ge	x
Zomertortel	1	0,3	Kw		Kuifmees	45	11,9		
Koekoek	4	1,1	Kw		Zwarte Mees	33	8,8		
Bosuil	3	0,8			Pimpelmees	35	9,3		
Nachtzwaluw	8	2,1	Kw		Koolmees	91	24,2		
Groene Specht	4	1,1	Kw	x	Boomklever	16	4,2		x
Zwarte Specht	2	0,5		x	Kortsnavelboomkruiper	1	0,3	Ge	
Grote Bonte Specht	61	16,2		x	Boomkruiper	56	14,9		x
Middelste Bonte Specht	1	0,3		x	Wielewaal	4	1,1	Kw	x
Kleine Bonte Specht	4	1,1		x	Gaai	21	5,6		
Boomleeuwerik	6	1,6		x	Zwarte Kraai	14	3,7		
Boompieper	47	12,5		x	Spreeuw	17	4,5		
Witte Kwikstaart	1	0,3			Huisemus	4	1,1	Ge	
Winterkoning	61	16,2			Vink	165	43,8		
Heggenmus	2	0,5			Groenling	3	0,8		x
Roodborst	108	28,7			Sijs	2	0,5		x
Gekraagde Roodstaart	14	3,7		x	Kneu	5	1,3	Ge	x
Roodborsttapuit	11	2,9		x	Kruisbek	2	0,5		
Merel	92	24,4			Goudvink	6	1,6		
Zanglijster	29	7,7		x	Appelvink	9	2,4		x
Grote Lijster	5	1,3			Geelgors	4	1,1		x
Grasmus	3	0,8		x					

4.3. Soortbesprekingen

WINTERTALING; 1 territorium

Deze kleine eind is een typische broedvogel van vennen op de hoge zandgronden. Het vastgestelde territorium bevond zich in een poel langs het Sterkelsch Kanaal. Vanwege de ontoegankelijkheid van dit gebiedsdeel was het niet mogelijk om vast te stellen of er daadwerkelijk gebroed werd.

BOOMVALK; 0 territoria

Een waarneming van een jagent paar op het heideveld op 28 mei was hoopgevend. Ondanks extra aandacht voor de soort werden er geen vervolgvareningen gedaan.

ZOMERTORTEL; 1 territorium

Dit fraaie duifje maakt moeilijke tijden door in ons land en lijkt hard op weg om een erg zeldzame broedvogel te worden. Van de liefst 17 territoria die in 2001 gevonden werden, was er anno 2013 nog slechts eentje over. In het moerasbos aan de zuidzijde van de boswachterij werd nog een territorium vastgesteld.

KOEKOEK; 4 territoria

Met vier territoria was 's lands enige broedparasiet redelijk vertegenwoordigd in de boswachterij. In 2001 werden echter nog negen territoria vastgesteld. Landelijk neemt de Koekoek in aantal af, waardoor de soort op de Rode Lijst is beland.

Tabel 5. Aantallen broedvogels in Boswachterij De Pan in 2001 (Deuzeman 2001) en 2013. Alleen soorten waarvan in beide jaren gegevens voorhanden waren zijn weergegeven. Tussen haakjes nachtactieve soorten waarvoor in 2013 geen speciale bezoeken werden gebracht.

Soort	2001	2013	Soort	2001	2013
Wintertaling	0	1	Witte Kwikstaart	2	1
Wilde Eend	9	5	Zwarte Roodstaart	1	0
Soepeend	1	1	Gekraagde Roodstaart	25	14
Havik	3	2	Roodborsttapuit	10	11
Sperwer	2	1	Grote Lijster	6	5
Buizerd	5	1	Grasmus	6	3
Torenvalk	1	0	Tuinfluit	29	7
Kwartel	1	0	Zwartkop	101	83
Fazant	2	1	Fluiter	2	5
Meerkoet	1	0	Vuurgoudhaan	9	10
Houtsnip	6	(2)	Grauwe Vliegenvanger	14	7
Holenduif	8	5	Bonte Vliegenvanger	1	10
Turkse Tortel	1	1	Staartmees	13	11
Zomertortel	17	1	Matkop	19	14
Koekoek	9	4	Kuifmees	49	45
Bosuil	5	(3)	Boomklever	9	16
Ransuil	5	(0)	Kortsnavelboomkruiper	0	1
Nachtzwaluw	4	(8)	Boomkruiper	48	56
IJsvogel	1	0	Wielewaal	6	4
Groene Specht	5	4	Kauw	6	0
Zwarte specht	4	2	Huismus	6	4
Grote Bonte Specht	37	61	Groenling	3	3
Middelste Bonte Specht	0	1	Sijs	3	2
Kleine Bonte Specht	4	4	Kneu	4	5
Boomleeuwerik	6	6	Kruisbek	3	2
Veldleeuwerik	1	0	Goudvink	2	6
Boerenzwaluw	4	0	Appelvink	0	9
Boompieper	67	47	Geelgors	14	4

NACHTZWALUW; (8) territoria

Het aantal territoria van de Nachtzwaluw is een minimum door ontbreken van avondbezoeken. Alle territoria bevinden zich op het centrale heideveld. De op het oog geschikte kapvlaktes in het noordwesten van het gebied zijn niet onderzocht. De acht gevonden territoria betreffen minimaal een verdubbeling ten opzichte van 2001. Dit is niet onverwachts; de aantallen Nachtzwaluwen zitten landelijk in de lift.

GROENE SPECHT; 4 territoria

Deze Rode Lijstsoort nam licht af ten opzichte van 2001, toen vijf territoria werden vastgesteld. De opvallende concentratie rond de bebouwing centraal in het gebied duidt er waarschijnlijk op dat meest geschikte foerageergebieden in deze omgeving liggen. Graslandjes en wegbermen met potentiële prooi-soorten als gele weidemier en zwarte wegmier zijn hier ruim voorhanden.

ZWARTE SPECHT; 2 territoria

De aantallen van de Zwarte Specht halveerden ten opzichte van 2001, toen nog vier territoria werden vastgesteld. In beide territoria werd een bezet nest gevonden, respectievelijk in een dode grove den en een dode populier. Het broedresultaat is niet bekend.

MIDDELSTE BONTE SPECHT; 1 territorium

Op basis van waarnemingen met geluidsopname van derden (www.waarneming.nl) in maart is een territorium gehonoreerd in de oude eiken langs het Sterkelsch Kanaal. Ondanks gericht zoeken tijdens het karterwerk is dit territorium later in het seizoen helaas niet bevestigd.

GRAUWE VLIEGENVANGER; 7 territoria

Ten opzichte van 2001 halveerden de aantallen van deze Rode Lijstsoort, deze omwikkeling sluit aan op de landelijke trend waar de Grauwe Vliegenvanger in veel bosgebieden achteruit gaat. Er was een opvallende concentratie van drie territoria rond de bebouwing in de boswachterij te vinden, daarnaast werden nog eens drie territoria vastgesteld in de vochtige bossen ten zuiden van het Sterkelsch Kanaal.

MATKOP; 14 territoria

Ten opzichte van 2001 (19 territoria) namen de aantallen van deze Rode Lijstsoort met ruim een kwart af. De verspreiding was vrij homogeen met een voorkeur voor gemengde vakken, zoals grove den met berk.

KORTSNAVELBOOMKRUIPER; 1 territorium

Verrassend was de waarneming van een luid zingende Kortsnavelboomkruiper in een gemengd vak met fijnspar en zomereik langs het Sterkelsch Kanaal op 21 juni. Deze waarneming bleek niet op zichzelf te staan. Zo werd in februari/maart 2011 en 2012 werd op vrijwel dezelfde locatie een zingende vogel of een paar waargenomen. Ook uit 2008 en 2009 zijn waarnemingen bekend uit de Boswachterij (www.waarneming.nl), zodat er hoogstwaarschijnlijk sprake is van een kleine populatie in de regio. Bij lage dichtheden is deze soort lastig te karteren, zeker als bezoeken in februari/maart ontbreken. De zingende vogel bestreek een relatief groot gebied en een partner werd niet waargenomen, dit maakt het aannemelijk dat deze vogel ongepaard was. De Kortsnavelboomkruiper is een zeldzame Nederlandse broedvogel met in 2011 140-200 territoria in Nederland (Boele *et al.* 2012).

WIELEWAAL; 4 territoria

Anno 2013 is een aantal van vier territoria Wielewaal verheugend ten noemen, de soort nam licht af ten opzichte van 2001 toen zes territoria werden vastgesteld. Twee territoria bevonden zich in de moerasbossen langs de Sterkelsche Aa en twee ten noorden van het heideveld.

HUISMUS; 4 territoria

Net als in 2001 werden territoriale Huismussen vastgesteld rond de bebouwing centraal in De Pan. De soort nam licht af ten opzichte van 2001 toen zes territoria werden gevonden.

KNEU; 5 territoria

Deze vinkachtige nam licht toe ten opzichte van 2001, toen vier territoria werden vastgesteld. Alle territoria bevonden zich op het centrale heideveld, met een nadruk op de zuidzijde.

APPELVINK; 9 territoria

Opvallend is de vestiging van de Appelvink na 2001. Met negen territoria lijkt deze soort van oude loofbossen zich definitief als broedvogel in De Pan gevestigd te hebben. De territoria bevonden zich verspreid over de boswachterij met een voorkeur voor de zuidelijke helft. Gemengde vakken met een ontwikkelde struiklaag waren hier favoriet.

5. Evaluatie

Ten opzichte van de vorige kartering lijken acht soorten de boswachterij de rug toegekeerd te hebben, met tussen haakjes het aantal territoria in 2001: Torenvalk (1), Kwartel (1), Meerkoet (1), IJsvogel (1), Veldleeuwerik (1), Boerenzwaluw (4), Zwarte Roodstaart (1) en Kauw (6). De eerste vier soorten zouden als onregelmatige broedvogel kunnen terugkeren. Zo verbleef bijvoorbeeld het hele seizoen een Torenvalk rond de heide.

Voor de laatste vier soorten lijkt een hervestiging gezien de negatieve landelijke trend in bossen op de zandgronden inmiddels uitgesloten.

Drie soorten vestigden zich ten opzichte van 2001, te weten Middelste Bonte specht, Kortsnavelboomkruiper en Appelvink. De eerste twee soorten sluiten hiermee aan op de voortdurende landelijke areaal-toename. De Appelvink wordt in 2001 al genoemd als toekomstige broedvogel, de trend op de Brabantse zandgronden was in de tussenliggende jaren positief.

Alle roofvogelsoorten namen in aantal af ten opzichte van 2001. Vooral de Buizerd maakte een flinke daling van vijf territoria in 2001 naar slechts één in 2013. Er werd aan de zuidrand van de Boswachterij één alarmerend paar waargenomen later in het seizoen. Op alle overige plekken waar tijdens de eerste ronde (broed)verdachte Buizerds werden waargenomen, waren deze later in het seizoen spoorloos. Het matige veldmuizenjaar zal ongetwijfeld debet zijn aan deze (tijdelijke) afname.

Soorten van bosranden (zoals Boompieper en Gekraagde Roodstaart) namen af ten opzichte van 2001. Met het ouder worden van het bos en plaatselijk dichtgroeien van kapvlaktes zal de oppervlakte geschikte habitat voor deze soortgroep afgenomen zijn.

Vogels van open heidevelden, zoals Boomleeuwerik, Roodborsttapuit en Kneu, bleven stabiel of namen licht toe ten opzichte van 2001. De begrazing met schapen zal bijdragen aan het open houden van deze habitat.

Met onder andere vijf soorten spechten, Kortsnavelboomkruiper en Appelvink is in Boswachterij De Pan een complete vogelbevolking van oud loofbos aanwezig. Vooral het gebied langs de Sterkelsche Aa en het Sterkelsch Kanaal is rijk aan deze soorten. Hier zijn veel vakken met zomereik aanwezig en zijn veel (semi)holenbroeders te vinden in populierenvakken. Deze soortgroep zit flink in de lift vanaf 2001, waarbij vooral Grote Bonte specht, Boomklever en Boomkruiper toenamen.

Soorten van naaldbos, met als belangrijkste vertegenwoordigers Kuifmees en Vuurgoudhaan lijken ten opzichte van 2001 stabiel te zijn gebleven. In beide onderzoeksjaren waren daarnaast kleine aantallen van Sijs en Kruisbek aanwezig.

Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

DEUZEMAN S.B. 2001. Broedvogels van Boswachterij De Pan in 2001. SOVON –inventarisatierapport 1030. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

HUSTINGS, M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M., REIJNEN M.J.S.M. (RED.) 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen, Nederlandse Vereniging tot bescherming van vogels, Zeist. Uitgave onder verantwoordelijkheid van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Bijlagen

- Bijlage 1. Interpretatiecriteria
- Bijlage 2. Soortkaarten kartering 2013
- Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends

Bijlage 1. Interpretatiecriteria

- 1a & 1b: Grenzen waartussen waarnemingen waarschijnlijk betrekking hebben op broedvogels;
 2. Aantal waarnemingen dat is vereist tussen de datumgrenzen;
 3. Aantal waarnemingen dat is vereist in hele periode;
 4. Afstand waarbinnen twee waarnemingen die niet tijdens hetzelfde bezoek zijn gedaan, worden beschouwd als van hetzelfde territorium. In geval van meer dan twee waarnemingen is voor de grootte van een territorium maximaal 1,5 maal de fusie-afstand aangehouden.

Soort	1a	1b	2	3	4	Soort	1a	1b	2	3	4
Wilde Eend	27-mrt	10-mei	1	0	1000	Tjiftjaf	5-apr	20-jul	1	1	300
Soepeend	27-mrt	10-mei	1	2	1000	Fitis	10-apr	30-jun	1	1	300
Wintertaling	25-apr	30-jun	1	0	1000	Grasmus	20-apr	10-jul	1	1	300
Fazant	27-jan	30-jun	1	1	300	Tuinfluit	25-apr	20-jul	1	1	300
Havik	27-jan	15-jul	1	2	1000	Zwartkop	10-apr	20-jul	1	1	300
Sperwer	24-feb	15-jul	1	2	500	Sprinkhaanzanger	25-apr	20-jul	1	1	300
Buizerd	27-jan	15-jul	1	2	1000	Bosrietzanger	5-mei	20-jul	1	1	300
Torenvalk	24-feb	15-jul	1	2	500	Boomklever	10-feb	31-mei	1	1	300
Boomvalk	26-apr	31-aug	1	2	1000	Boomkruiper	27-jan	20-jun	1	1	300
Houtsnip	10-mrt	20-jul	1	1	1000	Winterkoning	27-jan	20-jul	1	1	300
Wulp	10-mrt	31-mei	1	2	1000	Spreeuw	27-mrt	31-mei	1	0	300
Holenduif	24-feb	31-jul	1	1	500	Merel	24-feb	15-jul	1	1	300
Houtduif	15-apr	31-jul	1	1	300	Zanglijster	15-apr	30-jun	1	1	300
Turkse Tortel	10-mrt	20-aug	1	1	300	Grote Lijster	24-feb	31-mei	1	1	500
Zomertortel	25-apr	20-jul	1	1	300	Grauwe Vliegenvanger	10-mei	10-aug	1	1	300
Koekoek	5-mei	25-jun	1	1	1000	Roodborst	25-apr	30-jun	1	1	300
Bosuif	6-jan	10-jul	1	1	500	Gekraagde Roodstaart	25-apr	30-jun	1	1	300
Nachtzwaluw	10-mei	10-aug	1	1	500	Paapje	10-mei	20-jul	1	1	300
Groene Specht	24-feb	31-mei	1	1	1000	Roodborsttapuit	10-mrt	15-jul	1	1	300
Zwarte Specht	10-mrt	20-jun	2	0	1000	Bonte Vliegenvanger	15-apr	15-jun	1	1	300
Grote Bonte Specht	24-feb	30-jun	1	1	300	Heggenmus	5-mrt	10-jul	1	1	300
Middelste Bonte Specht	24-feb	20-jun	1	1	500	Huismus	5-mrt	20-jun	1	1	300
Kleine Bonte Specht	27-jan	20-jun	1	1	500	Witte Kwikstaart	27-mrt	10-jul	1	2	300
Wielewaal	5-mei	15-jul	1	1	500	Boompieper	10-apr	10-jul	1	1	300
Gaai	27-mrt	10-jul	1	0	500	Graspieper	27-mrt	30-jun	1	1	300
Zwarte Kraai	24-feb	30-jun	1	0	500	Vink	15-apr	20-jul	1	1	300
Goudhaan	5-apr	30-jun	1	1	300	Groentling	10-apr	20-jun	1	1	300
Vuurgoudhaan	25-apr	30-jun	1	1	300	Putter	27-mrt	15-jul	1	1	300
Pimpelmees	10-mrt	30-jun	1	1	300	Sijs	15-apr	15-jun	1	1	300
Koolmees	10-mrt	30-jun	1	1	300	Kneu	20-apr	20-jul	1	1	500
Kuifmees	24-feb	15-jun	1	1	300	Kleine Barmsijs	5-mei	31-jul	1	0	500
Zwarte Mees	10-mrt	30-jun	1	1	300	Kruisbek	6-jan	15-mei	1	0	500
Matkop	27-jan	30-jun	1	1	500	Goudvink	27-mrt	31-jul	1	1	500
Boomleeuwerik	10-mrt	20-jun	1	1	500	Appelvink	10-mrt	20-jun	1	1	300
Staartmees	24-feb	31-mei	1	1	500	Geelgors	27-mrt	20-jul	1	1	300
Fluiter	10-mei	30-jun	1	1	300						

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends

Landelijke broedvogeltrends van soorten in De Pan, waarvan uit tenminste twee jaren gegevens voorhanden zijn. De trends beslaan de periode 1990-2012, het eerste jaar is gesteld op 100.

Wilde Eend		Matkop	
Wintertaling		Boomleeuwerik	
Kwartel		Boerenzwaluw	
Fazant		Staartmees	
Havik		Fluiter	
Sperwer		Grasmus	
Buizerd		Tuinfluiter	
Torenvalk		Zwartkop	
Meerkoet		Boomklever	
Holenduif		Boomkruiper	
Turkse Tortel		Grote Lijster	
Zomertortel		Grauwe Vliegenvanger	
Koekoek		Zwarte Roodstaart	
Bosuil		Gekraagde Roodstaart	
Ransuil		Roodborsttapuit	
Nachtzwaluw		Bonte Vliegenvanger	
IJsvogel		Huismus	
Groene Specht		Witte Kwikstaart	
Zwarte Specht		Boompieper	
Grote Bonte Specht		Groenling	
Middelste Bonte Specht		Sijs	
Kleine Bonte Specht		Kneu	
Wielewaal		Kruisbek	
Kauw		Goudvink	
Vuurgoudhaan		Appelvink	
Kuifmees		Geelgors	

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

